

Амру маъруф ва ҳаё | Тазкия дарслари (327-дарс)

19:00 / 10.05.2025 1673

Ҳақиқий ҳаё амру маъруф ва наҳйи мункардан ман қилмайди.

Бу ҳақда «Фазуллоҳис Сомад» номли китобда қуйидагилар келган:

«Ҳаё соҳиби гоҳида ҳақ билан юзма-юз келишга ҳаё қилиб, амру маъруф ва наҳйи мункарни тарк қилиши мумкин. Гоҳида ҳаё унинг баъзи ҳуқуқларни риоя қилмаслигига сабаб бўлиши мумкин. Бунга ўхшаш нарсалар одатда учраб туради.

Ушбу гапларни айтадиганларга жавобим шуки, бу ҳаё эмас, балки ожизлик, қўрқоқлик ва хорликдир. Буни ҳаё дейиш мажоз бўлиши мумкин, холос.

Ҳаё қилинаётган нарсанинг қабоҳати ҳақиқий бўлгандагина ундан қилинган ҳаё ҳақиқий бўлади. Баъзи одамларга ёқмайдиган, аммо ўзи аслида яхши бўлган нарсадан тортиниш ҳаё бўлмайди, аксинча, хунук иш бўлади.

Бунинг мисоли – баъзи содда аёлларнинг хилват жойда безори тўсиб, тажовуз қилмоқчи бўлганда, одамлар билиб қолса уят бўлади, деган ҳаёл билан дод солиб ёрдам сўрамаслиги. Аслида унинг дод солиши тажовузга учрашидан яхшидир.

Шунинг учун ҳам Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «Ҳаё фақат яхшилик келтиради», деганлар. Ана ўша ҳақиқий ҳаёдир.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг чачвонидаги бокира қиздан ҳам ҳаёлироқ бўлганлари собит ҳақиқатдир. Аммо Аллоҳ таолонинг ҳурмати оёқ ости қилинганда у зотнинг ғазаблари олдида ҳеч нарса тура олмас эди. Ул зот биз учун ўрнақдирлар».

Ҳаё нимадан пайдо бўлади?

Жунайд раҳматуллоҳи алайҳи: «Ҳаё неъматларни ва нуқсонларни кўришдир. Иккисининг орасида ҳаё туғилади», деган.

Абул Фидо Исмоил Ҳаравий: «Ҳаё муҳаббат ила ўралган улуғлашдан туғилади», деган.

Қуръони Каримда ҳаё иккита оятда зикр қилинган.

Аллоҳ таоло Қасас сурасида:

الْقَوْمِ مِنَ نَجْوَى تَخَفَ لَأَقَالَ الْقَصَصَ عَلَيْهِ وَقَصَّ جَاءَهُ، فَلَمَّا لَنَا سَقَيْتَ مَا أَجْرَ لِيَجْزِيكَ يَدْعُوكَ أَبِي إِنَّكَ قَالَتْ أَسْتَحْيَاءِ عَلَى تَمْشِي إِحْدَهُمَا فِجَاءَهُ

الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

«Бас, икковларидан бири ҳаё билан юриб келиб: «Отам сенга бизларга суғориб берганингнинг ҳақини тўлаш учун сени чақирмоқда», деди. Унга келганида ва қиссани айтиб берганида, у: «Қўрқма, золим қавмлардан нажот топдинг», деди», деган (25-оят).

Мусо алайҳиссаломнинг олдиларига икки қизнинг бири ҳаё билан уялибгина келиб:

«Отам сенга бизларга суғориб берганингнинг ҳақини тўлаш учун сени чақирмоқда», деди».

Бу оятда Шуъайб алайҳиссаломнинг қизлари ҳаё асосида тарбия топганлари алоҳида таъкидланмоқда.

Ва яна Аллоҳ таоло шундай деб марҳамат қилади:

مُسْتَعْسِينَ وَلَا فَاَنْتَشِرُوا طَعْمَتُمْ فَاِذَا فَاذْخُلُوا دُعِيْتُمْ اِذَا وَلَكِنْ اِنَّهُ نَظْرِيْنَ غَيْرَ طَعَامٍ اِلَى لَكُمْ يُوَدِّعُ اَنْ اِلَّا النَّبِيَّ يُوْتِ نَدْخُلُوا لَا اَمْنُوا الَّذِيْنَ يَتَّيْبَهَا
اَطَهْرُ ذَلِكُمْ حِجَابٍ وَّرَاءِ مِنْ فَسَلُوهُنَّ مَتَعًا سَأَلْتُمُوهُنَّ وَاِذَا الْحَقِّ مِنْ يَسْتَعِيْءُ لَا وَاللّٰهِ مِنْكُمْ فَيَسْتَعِيْءُ النَّبِيَّ يُوْدِيْ كَانَ ذَلِكُمْ اِنْ لِحَدِيْثِ
عَظِيْمًا اَللّٰهُ عِنْدَ كَانَ ذَلِكُمْ اِنْ اَبَدًا بَعْدَهُ مِنْ اَرْوَجِهِ، تَنَكُّحًا اَنْ وَلَا اَللّٰهُ رَسُوْلًا تُوَدُّوْا اَنْ لَكُمْ كَانَ وَمَا وَقَلُوْبِهِمْ لِقَلُوْبِكُمْ ﴿٥٣﴾

«Эй иймон келтирганлар! Набийнинг уйларига кирманг. Сизларга таомга изн берилганидагина унинг пишишига мунтазир бўлмайдиган бўлиб (киринг). Лекин чақирилсангиз, кириш-да, таомни еб бўлишингиз билан тарқалиб кетинг, гапга берилиб, (қолиб) кетманг. Албатта, бундай қилишингиз Набийга озор берур. У эса сизлардан ҳаё қиларди. Аллоҳ ҳақ(ни айтиш)дан ҳаё қилмайдир. Қачонки улардан бирор нарса сўрасангиз, парда ортидан сўранг. Шундай қилмоғингиз ўз қалбларингиз учун ҳам, уларнинг қалблари учун ҳам покроқдир. Сиз учун Расулуллоҳга озор бериш ва ундан кейин унинг жуфтларини никоҳингизга олишингиз ҳеч қачон мумкин эмас. Албатта, бундай қилмоғингиз Аллоҳнинг наздида буюк(гуноҳ)дир» (Аҳзоб сураси, 53-оят).

Ушбу ояти кариманинг маъноларини яна ҳам чуқурроқ англаб етишимиз учун унинг нозил бўлиши сабабини ўрганиб чиқайлик.

لَا قَوْلَ اَبَدًا لَّخَدَفِ هَلْ لَّوْسَرَ جَّوَزَتْ لَاقٍ هُوَ عَهْلُ لَاقٍ يَصْرِيْ لِكُلِّ اَمْرٍ نَبَسَانٍ نَع
يَلِ اَدْوَبٌ بَهَذَا سَنَانِ اَيُّ تَلْ اَقْفٍ رَوْتِ يَفُ هُتَلَعَجَفِ اَسْ يَحِمِّيْ لُسُ مُمُ اَيُّ مُمُ تَعَنَصَفِ
كَلِ اَدَهْنِ اُلُوقَتِ وَ مَالِ سَلِ اَكُئِرُقَتِ تِ يَهَو، يُمُ اَكُئِيْ لِ اَدْوَبٌ تَتَّعَبُ لُقُوقِ هَلْ لَّوْسَرَ
كُئِرُقَتِ يُمُ اُنِ اُلُوقِ هَلْ لَّوْسَرَ يَلِ اَوْبُ تَبَهَدَفِ لَاقٍ هَلْ لَّوْسَرَ اَيُّ لِيْلَقِ اُنْم
لَاقٍ مُمُ، «هُعَضُ» لَاقٍ هَلْ لَّوْسَرَ اَيُّ لِيْلَقِ اُنْم كَلِ اَدَهْنِ اُلُوقِ وَ مَالِ سَلِ
نَمُ تَوَعَدَفِ لَاقٍ، اَلْاَجْرِ يَمَسَو، «تِيْقَلُ نَمَو، اَنَالُفُ وَ اَنَالُفُ وَ اَنَالُفِ يَلُغُدَافُ بَهَذَا»
يَلِ لَاقٍ وَ اَدْوَبٌ اَلْاَهْرُ لَاقٍ؟ اُوْنَاكُ مَكَدَدَعِ سَنَانُ لُقُوقِ لَاقٍ تِيْقَلُ نَمَو، يَمَسُ
هُعَجُ لَاقٍ وَ اَدْوَبٌ اَلْاَهْرُ لَاقٍ، «رَوْتِ لَاقٍ اَهْرُ سَنَانِ اَيُّ» هَلْ لَّوْسَرَ
لَاقٍ، «هَيَلِيْ اُمْمِ اَسْنِ اُلُوقِ لُوقِ وَ اَدْوَبٌ عَرَشُ عَرَشُ قَلَحَتِيْلِ» هَلْ لَّوْسَرَ لَاقٍ
لَاقٍ، مُمُ هَلْ اُلُوقِ اَيُّ تَحُوقِ اَطُوقِ تَحُوقِ لَاقٍ، اُوْعَبَشُ يَحُوقِ اُلُوقِ
تُعَفَرُ نِيْحُ مُمُ اَرْتُ كُئَانَاكُ تَعَضُ وَ نِيْحُ يَرْدَا اَمْفُ، تُعَفَرُ لَاقٍ، «عَفْرَا سَنَانِ اَيُّ» يَلِ

سَلَّحَ هَلْ لَ الْوَسْرَ وَهَلْ لَ الْوَسْرَ تَيْبِ يَفَنُ وَتَدَحَّتْ يَمْهُنْ مُفِئًا وَطَسَلَجَ وَ: لَأَق
هَلْ لَ الْوَسْرَ رَجَّحَ فِ هَلْ لَ الْوَسْرَ يَلَعِ أَوْلُقَتَّ فِ طَيِّئِ الْخَلِّ إِذَا هَجَّ وَهُيَّ لَ وَمُ هُتَّ جَ وَزَو
أَوْلُقَتَّ دَقُّ مُهَّنَّ أَوْ نَطَّ عَجَّرَ دَقَّ هَلْ لَ الْوَسْرَ أَوْ أَرَّ مَلَفَ ، عَجَّرَ مُثَّ ، هِيَّ أَسْنِ يَلَعِ مَلَسَفَ
رَتَّ سَلَّ إِخْرَأَ يَتَّحَ هَلْ لَ الْوَسْرَ عَجَّ وَ: مُهَّلُكُ أَوْ جَرَّحَ فَبَابِلَ أَوْ رَدَّتْ بَأَفَ : لَأَقِ هِيَّ يَلَعِ
وَهَّ تَلَزَّنُ أَوْ ، يَلَعِ جَرَّحَ يَتَّحَ أَرِي سَيَّ الْإِثْبَالَ يَمْ لَفَ ، رَجَّحَ لَ يَفِ سَلَّحَ أَنْ أَوْ ، لَجَّ دَو

طَعَامٍ إِلَى لَكُمْ يُؤَدُّكَ أَنْ إِلَّا النَّبِيَّ يُؤْتِي نَدْحُلُوا لَا ءَامَنُوا الَّذِينَ يَتَأْتِيهَا: سَأَلْنَا لَ يَلَعُ نُهُ أَرْقَوْ هَلْ لَ الْوَسْرَ رَجَّحَ فِ ، هِيَّ أَلِ
هُ أَوْ رَ . هِيَّ أَلِ رَخَّ آ لَ إِذَا النَّبِيُّ يُؤَدِّي كَانَ ذَلِكَ إِنْ لِحَدِيثٍ مُسْتَعْسَبِينَ وَلَا فَانْتَشَرُوا طَعْمَتَهُ فَإِذَا فَادْخُلُوا دُعَيْتُمْ إِذَا وَلَكِنْ إِنَّهُ نَظِيرِينَ غَيْرَ
مَلَسُمُ وَيَرَاخُ بِلَا

Анас ибн Молик розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам уйланиб, ўз аҳллари ҳузурига кирганларида, онам ҳийс (номли таом) қилиб, тавр(идиш)га солиб:

«Эй Анас, мана буни Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга олиб боргин-да, « Эй Аллоҳнинг Расули, буни сизга онам бериб юборди, у сизга салом айтди ва мана шу озгина нарса биздан сизга, деб айтди», дегин», деди. Мен уни Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васалламга олиб бориб:

«Эй Аллоҳнинг Расули, онам сизга салом айтди ва мана шу озгина нарса биздан сизга, деб айтди», дедим.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам: «Уни қўй, - дедилар. Сўнгра: - Энди бориб, фалончи, фалончиларни ва йўлда учратган одамларингни ҳам айтиб кел», деб бир қанча одамларнинг исmlарини айтдилар. Мен у зот айтган одамларни ва йўлда учратганларимни чақириб келдим».

- (Ровийлардан бири) **Анасга «Неча киши эдилар?» дедим.**

«Уч юз кишича», деди -.

«Кейин Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам менга:

«Эй Анас, таврни олиб кел», дедилар.

Улар киришди, ҳатто суффа ва ҳужра одамларга тўлиб кетди.

Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи васаллам:

«Ўнта-ўнтадан халқа бўлиб ўтиринглар, ҳар ким ўз олдидан есин», дедилар.

Ҳаммалари еб, тўйдилар. Бир гуруҳи чиқиб, бир гуруҳи кириб, ҳаммалари едилар. Сўнг менга:

«Эй Анас, кўтар», дедилар.

Олиб келиб қўйганимда кўпмиди ёки қайтариб олганимдами, билмайман. Ўшалардан баъзи гуруҳлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйларида ўтириб, гаплашиб қолдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам ҳам ўтирдилар. Аёллари эса юзини деворга ўгириб ўтирарди. Бу ҳолат Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламга оғир келганидан, ташқарига чиқиб, аёлларига салом бериб кейин қайтиб келдилар.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг қайтиб келганларини кўрган чоғларида ўтирганлар у зотнинг оғир олганларини билдилар ва ҳаммалари эшик томон юриб, чиқиб кетдилар.

Расулуллоҳ пардани тушириб, ичкарига кирдилар, мен ҳужрада ўтирар эдим. Сал ўтмай, олдимга чиқдилар. Аллоҳ у кишига: «Эй иймон келтирганлар! Набийнинг уйларига кирманг. Сизларга таомга изн берилганидагина, унинг пишишига мунтазир бўлмайдиган бўлиб (киринг). Лекин чақирилсангиз, киринг-да, таомни еб бўлишингиз билан тарқалиб кетинг, гапга берилиб, (қолиб) кетманг. Албатта, бундай қилишингиз Набийга озор берур», оятини охиригача нозил қилди. Расулуллоҳ ташқарига чиқиб, одамларга ўқиб бердилар».

Бухорий ва Муслим ривоят қилишган.

Яъни Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг уйларига сиз учун таомга изн берилганида, таом пишишини кутиб ўтирмайдиган бўлиб киринг. Бошқача айтганда, тайёр бўлиб турган таомни тановул қилиш учун изн берилганида киринг.

«Лекин чақирилсангиз, киринг-да, таомни еб бўлишингиз билан тарқалиб кетинг, гапга берилиб, (қолиб) кетманг».

Ўша таом учун сизга изн берилганида, киришингиз билан таомни еб, қайтиб чиқиб кетинг. Овқатни еб бўлиб ҳам улфатчилик учун гапни чўзиб ўтирманг.

«Албатта, бундай қилишингиз Набийга озор берур».

Ул зот ўз аҳли билан қолишлари, зиммаларидаги вазифаларни адо этишлари лозим эди. Сиз буни эътиборга олмай, гаплашиб ўтирибсиз. Бу ҳол Набий соллаллоҳу алайҳи васалламни безовта қилар эди.

«У эса сизлардан ҳаё қиларди».

Меҳмонларга «Уйдан чиқиб кетинглар», деб айта олмас эди.

«Аллоҳ ҳақ(ни айтиш)дан ҳаё қилмайдир».

Шунинг учун сизга «Таомни еб бўлганингиздан сўнг гапга берилиб ўтирмай, тезда чиқиб кетинг», демоқда.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васалламнинг суннатлари, сийратлари ва ҳадисларида ҳам ҳаё ҳақида маълумотлар кўп.

«Руҳий тарбия» китобининг 2-жузи асосида тайёрланди

Ушбу китоб Ўзбекистон Республикаси Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2021 йил 14 апрелдаги 03-07/2439-рақамли хулосаси асосида чоп этилган.